

30. Stegbauer C. Telekommunikation im Verborgenen – Private Mailboxen in der Bundesrepublik Deutschland // Rammert W. Computerwelten – Alltagswelten. Wie verändert der Computer die soziale Wirklichkeit? – Opladen: Westdeutscher Verlag, 1990.

УДК 81'23

**МАРКЕРИ АРГУМЕНТАЦІЇ
В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ**

Галина Федорченко
(*Переяслав - Хмельницький, Україна*)

У статті висвітлено функціонування маркерів аргументації під кутом зору їх функціонування в науковому тексті, їх взаємозв'язок із психологічною стороною функціонування мови.

Ключові слова: *структуризація аргументації, теорія, аргументований дискурс, мовний акт.*

В статье представлена специфика маркеров аргументации под воздействием их функционирования в научном тексте, их взаимосвязь с психологической стороной речи.

Ключевые слова: *структуризация аргументации, теория, аргументированный дискурс, речевой акт.*

The article deals with the specifics of the markers of argumentation under the influence of their functioning in the scientific text, their correlation with a psychological side of speech.

Key words: *structuration, argumentation, theory, argumental discours, act of speaking.*

Постановка проблеми. Маркери аргументації не виконують ніякої стилістичної функції на рівні речення і слугують, згідно з їх морфосинтаксичними, семантичними і прагматичними властивостями, орієнтиром в трактуванні висловів. Мовець додає ці маркери, свідомо чи несвідомо, до своєї мови задля того, щоб підвищити ефективність впливу на адресата своїх висловлювань та додати більшої переконливості своїм аргументам у суперечці. Маркери аргументації – це також одиниці мови, які позначають присутність аргументів у тексті.

Актуальність дослідження визначається тим, що питання маркерів аргументації в науковому дискурсі недостатньо повно висвітлене в науковій літературі. Дана проблема перебуває у тісному зв'язку із сучасними тенденціями розвитку мовознавчої науки, зокрема з прагматикою тексту і психолінгвістикою. Крім того, комунікативний підхід до аргументу визначається перш за все тим, що в його рамках досліджується недіалогічні мовні повідомлення. Безумовно, в рамках такого методу, що не припускає наявності зворотного зв'язку, конвенціональна функція аргументу (методи визначення істинності послань для комунікантів, консенсус щодо проблеми логічності міркування і т.п.) відводиться на другий план. Проте цей недолік, компенсується необхідністю підвищеної уваги автора повідомлення і реального або потенційного його реципієнта до адекватності використання нормативних правил міркування і дотримання постулатів мовного спілкування, які, з потреби, беруться в більш строгому, традиційному вигляді. Реальність існування текстового спілкування як окремого різновиду мовної комунікації примушує говорити не тільки про семантику і прагматику тексту, але і про аргументацію тексту.

Аналіз останніх досліджень. Питання аргументації досліджували такі науковці як А.Д.Белова, Н.И.Кондакова

Л.Ольбрехт-Тітска, Е.В. Ключев, А.Н. Баранов, Даунінг, Лок, А.П. Алексеев, Г.А. Брутян, А.А. Івін, В.І. Курбатов, ГЛ. Рузавін та інші мовознавці.

Висунення проблеми вивчення аргументації в ряд актуальних філософських проблем було багато в чому підготовлене працями Х. Перельмана та Л. Ольбрехт - Тітської, присвячених осмисленню спадщини класичної риторики. «Нову риторику» засновник бельгійської школи аргументації Х. Перельман називає аргументацією. У співпраці з Л. Ольбрехт-Тітською приходять до висновку, що «Нова риторика,» або теорія аргументації є предметом вивчення психології. Вони практично відкидають роль логіки в аргументації, через зведення всіх можливих логічних вчень до математичної логіки, яка за їхніми словами призначена аналізувати методи доказу, що ефективно використовуються математиками.

Інше розуміння аргументації можна знайти у представників голландської школи аргументації Ф. ван Еємерена та Й. Гроотендорста. В основі даного визначення лежить соціальна діяльність, направлена на інших людей.

Аргументацію вони розуміють як вербальну, соціальну і розумову діяльність, скеровану на переконання раціонального судді і (не)прийнятності даної вираженої точки зору за допомогою висунення певних сполучень пропозицій (аргументів), розрахованих на доведення (заперечення) вираженої думки.

Але незважаючи на досить велику кількість робіт з різних аспектів аргументації, популярності аргументації як об'єкта дослідження, не можна говорити про наявність цілісної теорії. Сама проблема аргументації продовжує залишатися однією з самих складних у логіці, і майже нерозглянутою в лінгвістиці. Фактично, природно-мовленнева аргументація порівняно недавно стала предметом вивчення. Складність визначення і побудови

теорії аргументації полягає в комплексному характері останньої. Тому дати визначення аргументації, яке б в рівній мірі влаштувало усіх спеціалістів, навряд чи можливо.

Питання аргументації тісно пов'язане з такими науками як логіка, риторика, психологія.

У даному дослідженні текст розглядається як повідомлення, об'єктивоване у вигляді письмового документу, що складається з певної кількості висловлювань, об'єднаних різними типами лексичного, граматичного та логічного зв'язку, яка має визначений ідеальний характер, прагматичну установку і, відповідно, є літературно обробленим.

Під логічністю в науковому тексті розуміють відповідність наукового викладу закономірностям логічного викладу думки. Науковий текст, зокрема представляє собою послідовність лінгвістично оформлених прийомів логічного мислення - роздумів, аргументів, тезисів, визначень, Об'єктивність наукового стилю пов'язана з таким екстралінгвістичним фактором, як документальність. Об'єктивність зумовлена особливостями наукового пізнання - прагненням до встановлення об'єктивної наукової істини.

Внаслідок цього, наукове мислення має яскраво виражений абстрактно-логічний характер, який проявляється у властивостях і підборі мовних засобів створення наукового тексту.

Невипадково, підкоряючись екстралінгвістичній реальності, мова наукової літератури відбирає такі лексичні одиниці, фразеологічні та синтаксичні конструкції, які відповідають вимогам ясності, чіткості і об'єктивності викладу для того, щоб забезпечити адекватне сприйняття наукової інформації всією групою людей, втягнутих в наукове спілкування. Все це знаходить відображення в стилі наукової мови, в прагненні до відповідності використаних знаків плану вираження плану змісту.

Це стає можливим внаслідок застосування законів логіки розвитку думки (послання - його розвиток-висновок, інакше: тезис-доведення-узагальнення) як знаряддя пізнання. Адже найкраща ідея, якщо вона не обґрунтована і, що також важливо, не висловлена у відповідних колах, залишається тільки ідеєю.

Оскільки аргументація є мовною дією, що включає в себе систему тверджень, призначених для виправдання або заперечення будь-якої думки, вона звернена в першу чергу до розуму людини, яка здатна, обміркувавши, прийняти або спростувати цю думку. Аргументуючи, ми щось говоримо або пишемо, утворюючи текст, адресований іншій людині з метою впливати певним чином на її погляди, спонукати до здійснення тих або інших вчинків. Вважається, що аргументація складає необхідну долю процесу переконання людей у ході їх спілкування і комунікативної діяльності в цілому. При цьому в науковому спілкуванні за допомогою переконання аргументатор прагне змінити погляди, думки і поведінку співбесідника не шляхом примушення, а раціональними засобами і методами. Аргументація діє не на відчуття і емоції людей, а на їх розум.

Мета нашого дослідження - зробити узагальнений аналіз функціонування маркерів аргументації в науковому дискурсі.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

- розглянути науковий текст як особливу форму комунікації;
- зробити узагальнений аналіз прагматичних засобів у науковому тексті;
- з'ясувати структуру аргументації;
- проаналізувати специфіку аргументації у науковому тексті.

Дослідження полягає у спробі висвітлення функціонування маркерів аргументації під кутом зору їх функціонування у науковому тексті, їх взаємозв'язку із психологічною стороною функціонування мови, тобто вплив вживання маркерів аргументації на переконання та мислення реципієнта. Термін «аргументація» має декілька визначень, що в значній мірі заважає вивченню даного феномену. Не дивлячись на велику кількість робіт з різних аспектів аргументації та популярність аргументації як об'єкта дослідження, ми все ж не можемо говорити про наявність цілісної теорії [2;5], або хоча б загальноприйнятого її визначення, яке б влаштовувало всіх дослідників

Інтерес до природномовної аргументації, що проявляється в другій половині ХХ століття у філософії, психології, риториці, логіці, лінгвістиці, когнітології, соціології, конфліктології, ергономіці є віддзеркаленням паралельних процесів неухильної інтеграції наук у рамках когнітивної парадигми і процесу внутрішньо наукової спеціалізації. З іншого боку, прагнення створити цілісну теорію аргументації зумовлено її зв'язком з такими актуальними напрямками як інженерія людських чинників, категоризація поведінки людини, моделювання людської діяльності. По своїй суті, когнітивна парадигма, що стала інтегруючим чинником для багатьох наукових дисциплін, це ще одна, нова спроба наблизитися до пізнання природи людської свідомості. Відрізняє її від всіх попередніх усвідомлення спеціалістами того факту, що вона може мати успіх тільки в результаті загальних зусиль психології, лінгвістики, антропології, філософії, комп'юторології [1]. Цьому ж сприяє і все частіше усвідомлювана необхідність розширити межі предмета, який раніше вважався суто лінгвістичним. Адже застосування сили (як кінетична дія) можна розглядати як вид аргументації, одну з форм продовження суперечки. Але при цьому, неминуче виникає

питання про граничні випадки у визначенні концепту аргументації. Бокс, наприклад, де застосовується фізична сила, теж має мету довести, переконати людей, що зібралися, що один суперник сильніше іншого, але мета переконання вторинна, і бокс не може розглядатися як аргументація.

Не менш важливо і те, що переконання, є метою аргументації, обов'язково включає фактор добровільного вибору з боку адресата. Багато інших немовних елементів спілкування, таких як іронія, лестощі, брехня, також повинні отримати місце у відповідних лінгвістичних конструкціях [5].

Природно-мовне аргументування, що розвивається в інтерсуб'єктному середовищі, може вивчатися тільки в єдності з невербальним комунікантом. Інтеграція наук і їх взаємовплив призвели до того, що на авансцену в теорії аргументації вийшли чинники соціального характеру - чинник довіри при аргументації, дистанція між початковою і одержуваною інформацією, емоційна дія на реципієнта, формування його позиції і ін. Це підштовхує до рішення наступних питань: особливості аргументативного дискурсу, співвідношення аргументації і доведення; співвідношення аргументації в різних функціональних стилях; співвідношення інформативної достатності і надмірності при аргументації; макро і мікро мовні акти; структуризація аргументації та багато ін.

Поняття «аргументація» все частіше зустрічається в науковій літературі, як філософській, так і у філологічній. Проблема вивчення аргументації в ряді актуальних філософських проблем, відображена в працях Х. Перельмана та І. Ольбрехт-Тітської, вони вважають, що «Нова риторика» або теорія аргументації є предметом вивчення психології, практично відкидаючи роль логіки в аргументації, через зведення всіх можливих логічних вчень до математичної

логіки, яка за їхніми словами призначена аналізувати методи доказу.

Питання аргументації можна знайти у представників голландської школи аргументації Ф. ван Еємерена та Й. Гроотендорста. Вони вважають, що в основі даного визначення лежить соціальна діяльність, направлена на інших людей. Аргументацію вони розуміють як вербальну, соціальну і розумову діяльність, скеровану на переконання раціонального судді і неприйнятності даної вираженої точки зору за допомогою висунення певних аргументів. Під виразом «Раціональний суддя» маємо на увазі розумний носій мови, в якому мовець бачить людину, яка дає оцінку тому, що він говорить. Мовець виходить з того, що раціональний суддя буде намагатися, по можливості, найбільш правильно оцінити, чи є ця аргументація прийнятною чи ні, тобто буде приймати рішення щодо аргументації з того внеску, який вона вносить у вирішення суперечки.

У науковій літературі СРСР аргументацію в основному розглядають в руслі формальної логіки, так, як вона трактується в «Логическом словаре -справочнике» Н.И. Кондакова, який розглядає аргументацію, як наведення логічних доводів для доведення будь-якого положення, як логічний процес[6]. Близьке за смыслом визначення можна знайти в підручнику «Логіка,» професора В.Ф. Асмуса, який представляє її як розмірковування, що складається з низки умовиводів, які доводять правдивість чи неправдивість тез.

В Україні проблемами дослідження аргументації почали займатися зовсім нещодавно і поки що небагато наукових праць написано щодо розкриття цієї теми. Професор А.Д. Белова, у своїй праці „Лингвистические аспекты аргументации,» дає, на наш погляд, найактуальніше визначення дисципліни. За її словами, аргументація являє собою комунікативну діяльність суб'єкта в триєдності вербального, невербального та екстралінгвістичного,

метою якої є переконання адресата через обґрунтування правильності своєї позиції [3;5].

У сучасній літературі з теорії аргументації дуже розповсюдженою є думка про те, що аргументація носить універсальний характер незалежно від соціального, класового, національного чинників. Але різні науки, в яких вона вживається, додають аргументації і процесу аргументування свої відтінки. Специфічність кожної з наук може накласти настільки вагомий відбиток на характер і природу аргументації, що розмиває статус аргументації як єдиного способу розмірковування. Аргументація у сфері наукових відносин розглядається як специфічна форма діяльності. Аргументи, що використовуються в наукових дискусіях, наприклад, призначені для обґрунтування закономірностей причинно-наслідкових зв'язків у природі. Існує думка, що наукова аргументація пов'язана з обґрунтуванням фактів і закономірностей їх зв'язків безвідносно до того, хто їх доводить або спростовує, хто висуває ті або інші тези, з якою метою це робиться, які мотиви особистого характеру керують учасниками дискусії.

Доказ істинності будь-якої тези в науці не має нічого спільного з тим, які шари суспільства представляє автор висунутого положення, чиї інтереси виражає. І навіть, більш того, наукове доведення стане ще більш коректним, точним і неупередженим, якщо вдасться усунути будь-яку суб'єктивність, створити умови, коли основним мотивом обговорення виступає істина, тільки істина і нічого окрім істини. Як стверджує А.Д. Белова, головною умовою аргументації є можливість досягти консенсусу, рух на основі двох опозицій «єдність-суперечність» до рішення конфліктної ситуації [3].

Висновки Отже, основною метою будь-якої аргументації залишається переконання адресата в правильності своїх думок та суджень і основним засобом

переконання, як і в прадавні часи залишається доведення. Саме на цей аргументаційний тип мовлення припадає найбільша частка використання маркерів аргументації, і саме тут вони безпосередньо виконують свою функцію. Маркери аргументації є обов'язковим компонентом будь-якого наукового доведення, адже відсутність певного смислового зв'язку між реченнями унеможливила б читачу синхронно з читанням тексту кваліфікувати цей зв'язок, що суперечить вимогам комунікативної ясності наукового тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Л. Стратегия и тактика речевого поведения / Н. Д. Арутюнова // Прагматические аспекты изучения предложения и текста. - Киев, 1983
2. Баранов Л. Г. Функционально-прагматическая концепция текста / Л. Г. Баранов - Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского университета, 1993
3. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации / Отв. ред. А. И. Чередниченко/ А.Д. Белова. — Киев: Астрея, 1997.
4. Каменская О. Л. Текст и коммуникации: [Учеб. пособие для интов и ик. – фактов иностр. яз]./О. Л. Каменская. -М.: Высш, шк., 1992
5. Клюев Е.В. Речевая коммуникация/ Клюев Е.В. - М.: Приор,1998 –224 с.
6. Кондаков Н.И. Логический словарь – справочник. / Кондаков Н.И. – М.: Наука,1975.- 720 с.